
РЕЦЕНЗІЇ

Н. І. Бойко

**Рецензія на монографію Г. М. Вокальчук
"Словотворчість українських поетів ХХ століття"
(Острог : Національний університет
"Острозька академія", 2008. – 536 с.)**

Індивідуальне мовомислення та світобачення у їхній широкій часовій репрезентації належать до знакових феноменів майстрів українського художнього слова, є виразниками їхніх неповторних мовосвітів. У системі художніх засобів оказіональні одиниці становлять образно-семантичну і функціонально-стилістичну взаємопов'язаність, кожна з яких спроможна стати центром виражально-зображальних (експресивних) засобів, здатна виступати конкретним мовно-естетичним досвідом для сприймання, оцінювання й осмислювання фрагментів національної картини світу.

Дослідження інноваційних процесів, що відбуваються в мові, зумовлює потребу в наукових та науково-популярних виданнях, орієнтованих на глибоке осмислення лінгвістичної природи новоствореного (оказіонального) слова й ролі мовної особистості у збагаченні як індивідуального лексикону, так і загальномовного словника. Рецензована монографія Г. М. Вокальчук "Словотворчість українських поетів ХХ століття" присвячена зазначеній важливій і цікавій, проте малодослідженій лінгвістичній проблематиці.

Основну увагу дослідниця звернула на виявлення основних тенденцій і закономірностей в індивідуально-авторській лексичній номінації в українській поезії ХХ століття. Це стало можливим, зокрема, завдяки залученню до лінгвістичного аналізу широкого й цікавого фактичного матеріалу. Авторка скрупульозно опрацювала понад 7000 одиниць-новотворів, дібраних із поетичних лексиконів понад 380 авторів. Відтак висновки й узагальнення, зроблені й перевірені авторкою за допомогою низки сучасних методів наукового дослідження, є аргументованими й загалом переконливими.

Праця складається із чотирьох розділів, кожен із яких відзначається певною змістовою самостійністю й аргументованістю висновків. Так, у першому розділі – "Авторський лексичний новотвір

як об'єкт мовознавчих досліджень" – Галина Миколаївна висвітлює актуальні теоретичні проблеми сучасної неології. Значний науковий інтерес становить, зокрема, здійснена дослідницею спроба періодизації лінгвістичних студій авторської неологічної лексики в українському мовознавстві XX століття (підрозділ 1.1 рецензованої монографії).

Цілком доречно значну увагу Г. М. Вокальчук звертає на висвітлення проблеми типології неuzuальних лексичних одиниць, до яких зараховує, зокрема, й численні авторські модифікації загально-вживаних (uzuальних) слів. Оперуючи вагомим щодо кількості фактичним (ілюстративним) матеріалом, авторка достатньо переконливо аргументує доцільність зарахування композитів та юкстапозитів до індивідуально-авторських новотворів. На думку дослідниці, лише застосування не одного, а кількох критеріїв уможливорює ідентифікацію лексичної одиниці як індивідуально-авторського новотвору.

У рецензованій монографії Г. М. Вокальчук доводить, що визначальним чинником у реалізації семантичних планів новотворів є контекстуальний простір. У зв'язку із цим на конкретних виразних прикладах інтерпретуються різновиди контекстів – мікро-, макро-, вертикальний контекст та ін. Авторка слушно наголошує на важливості наявності в адресата так званих фонових знань, необхідних для адекватного авторському задумові сприйняття значення новотвору, для декодування авторських внутрішніх станів, інтенцій тощо. Належну увагу дослідниця звернула на розв'язання проблеми встановлення авторства лексичного чи лексико-семантичного новотвору, зауваживши, що одні дослідники поділяють okazіональні новотвори на авторські та неавторські, інші ж (наприклад, І. О. Бодуен де Куртене) вважають такий поділ зайвим, а то й узагалі недоречним. На думку Г. М. Вокальчук, іноді розв'язати цю проблему допомагає прийом хронологічного зіставлення дат написання творів, у яких зафіксовано лексичну чи лексико-семантичну інновацію. Втім, як слушно зауважує авторка монографії, датування творів далеко не завжди є чітким критерієм, за яким можна було б достеменно визначити, хто з розглядуваних письменників є першим автором відповідного лексичного новотвору. У таких випадках велику допомогу дослідникові надають спеціальні лексикографічні джерела. Крім того, трапляються випадки літературних містифікацій, у результаті яких твір приписується вигаданому авторові або той самий твір трапляється в доробку двох різних авторів – вигаданого і реального. Лише поглиблений аналіз літературного процесу відповідного хронологічного періоду, а також вивчення

спеціальних літературознавчих праць уможлиблює з достовірністю визначити реального автора певного лексичного новотвору. Дослідниця доходить висновку, що наявність лексичної інновації в поетичному лексиконі кількох авторів далеко не завжди є беззастережною підставою для того, аби виключити таку лексичну одиницю з реєстру лексичних новотворів того чи іншого автора.

Аналізуючи лінгвістичну природу okazіонального слова, шляхи і способи його творення, функціонально-стилістичну спрямованість, Г. М. Вокальчук не оминула увагою і проблему типології авторських інновацій. Спираючись на здобутки сучасної слов'янської неології, мовознавець виділяє такі типи авторських лексичних інновацій (за формою одиниці): 1) фонетичні okazіоналізми (позбавлені змісту звукові комплекси, що лише за формою нагадують слова); 2) граматичні (морфологічні) okazіоналізми; 3) лексичні (словотвірні) okazіоналізми; 4) семантичні неологізми-okazіоналізми; 5) графосемантизми; 6) квазіномінації; 7) неозапозичення. Така класифікація індивідуально-авторських лексичних одиниць, на наш погляд, цілком уможлиблює систематизацію різноманітного фактичного матеріалу, виявленого в поетичному лексиконі XX ст., за встановленими в монографії типами.

У другому розділі рецензованої праці – "Статистичні параметри індивідуально-авторської лексичної номінації в українській поезії XX століття" – уперше в українському мовознавстві, зокрема в українській неології, здійснено вдалу спробу періодизації еволюції індивідуально-авторської лексичної номінації в поезії XX століття. Г. М. Вокальчук виділяє вісім періодів, упродовж яких словотворчість поетів (за результатами проведених авторкою статистичних обчислень, що наводяться в монографії) зазнавала певних підйомів або спадів – залежно від історичних змін, які відбувались у суспільстві. Особливості тематичного спрямування інновацій у той чи інший період їхнього створення Г. М. Вокальчук ілюструє відповідним матеріалом із лексиконів як окремих поетів, так і представників літературних угруповань загалом. Дослідниця встановила частиномовний розподіл авторських новотворів, з'ясувала, хто з провідних українських поетів є найпродуктивнішим у галузі словотворчості, виявила, хто з авторів надавав перевагу тим чи іншим способам лексичної okazіональної номінації та ін. Вважаємо, що такий матеріал дозволить по-новому поглянути на особливості словотворчої практики українських поетів – як кожного зокрема, так і поетичної словотворчості як психолінгвального явища загалом.

У третьому розділі монографії – "Лексичні новотвори як експоненти авторської мовнопоетичної картини світу" – представлено результати дослідження словотворчої практики українських футуристів. Г. М. Вокальчук висвітлює специфіку ідейно-естетичних засад футуризму з лінгвістичного погляду, з'ясовує роль М. Семенка та його однодумців і послідовників у розбудові українського поетичного лексикону, розкриває причини, що спонукали поетів до активного пошуку оригінальних номінативних та експресивних засобів, звертає увагу на семантико-структурні особливості лексичних новотворів футуристів.

Четвертий розділ рецензованої праці – "Традиції та перспективи лексикографічної інтерпретації авторських лексичних новотворів в українському словникарстві" – присвячений теоретичним і практичним аспектам лексикографії авторських лексичних новотворів. Заслугує схвалення те, що Г. М. Вокальчук детально проаналізувала традиції та перспективи лексикографування авторських інновацій в українському словникарстві, здійснила спробу періодизації становлення й розвитку письменницької лексикографії та індивідуально-авторської неографії упродовж XX–XXI ст., запропонувала типологію словників авторської неологічної лексики, а також опрацювала теоретичні засади створення зведеного словника авторських новотворів в українській поезії XX ст. та персонального словника новотворів письменника. Систематизація і лексикографічний опис нових номінативних одиниць, без сумніву, мають велике суспільно-історичне, культурно-пізнавальне та лінгвістичне значення. Дослідження складу, структури, семантики, функцій неологічної лексики сприяє поглибленому вивченню конкретних питань української лексикології, лексикографії, граматики, культури мови, стилістики.

Представлений у рецензованій праці і належним чином лінгвістично інтерпретований фактичний матеріал своєрідним чином відображає національну мовно-поетичну картину світу, ідеологію і філософію поетичного мовлення певної епохи, виразно відтворює дух часу, допомагає глибше осягнути естетичну силу і не повторність українського поетичного слова.

Монографічна праця Галини Миколаївни Вокальчук "Словотворчість українських поетів XX століття" поповнила науковий доробок авторки, представлений такими фундаментальними працями, як "Авторський неологізм в українській поезії XX століття (лексикографічний аспект)" (Рівне : Перспектива, 2004. – 524 с.) та "Я – беззразковості поет (словотворчість Михайля Семенка)"

(Рівне: ТТВЦ "Перспектива", 2006. – 201 с.). Усі три роботи, присвячені проблемам індивідуально-авторської номінації в українській поезії XX сторіччя, викликають у широких філологічних колах значний інтерес, вони гідно репрезентують напрацювання авторки в царині новітньої галузі лінгвістики – неології.

Рецензована праця вельми цікава для науковців, аспірантів і студентів філологічних факультетів, учителів української мови та літератури загальноосвітніх шкіл різних типів, а також усіх, хто цікавиться проблемами розвитку і функціонування української мови, збагаченням сучасного поетичного словника, особливостями поетичних ідіолектів, виявами індивідуально-авторського мовно-художнього пізнання фрагментів національної картини світу.

Наші автори

Анненкова Олена Сергіївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри російської і зарубіжної літератури Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.

Баран Ганна Василівна, ст. викладач кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. К. Д. Ушинського.

Бережняк Валентина Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Бойко Надія Іванівна, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Бочкар Ольга Вікторівна, пошукувач кафедри української та зарубіжної літератури Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди.

Вакуленко Галина Михайлівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Грушко Світлана Петрівна, кандидат філологічних наук, доцент, зав. кафедри романо-германських мов Горлівського інституту іноземних мов ГВУЗ (Донбаський державний педагогічний університет).

Дорохін Володимир Гранлісович, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри інструментально-виконавської підготовки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Ісаснко Катерина Петрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри російської і зарубіжної літератури та історії культури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Жила Світлана Олексіївна, доктор педагогічних наук, професор, зав. кафедри мови та літератури Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Капленко Оксана Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Клипа Наталія Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри російської мови та перекладу Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Ковальчук Олександр Герасимович, доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Когут Оксана Володимирівна, доктор філологічних наук Івано-Франківського національного технічного університету нафти та газу.

Кравець Лариса Вікторівна, доктор філологічних наук, професор кафедри стилістики української мови Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.

Мацько Любов Іванівна, дійсний член НАПН України, доктор філологічних наук, професор, зав. кафедри стилістики української мови Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова

Михед Павло Володимирович, доктор філологічних наук, професор, зав. відділу слов'янських літератур Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України.

Напірелі Манана, координатор німецької мови, асоційований професор Телавського державного університету імені Якоба Гогешвілі (Грузія).

Остапенко Людмила Михайлівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри російської і зарубіжної літератури та історії культури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Павлюк Ігор Зіновійович, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий працівник відділу української літератури XX століття Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, професор кафедри української преси Львівського національного університету ім. Івана Франка.

Петрик Олена Михайлівна, асистент кафедри російської мови та перекладу Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Прохоренко Євгенія Євгеніївна, асистент кафедри російської і зарубіжної літератури та історії культури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Рилюк Руслана Миколаївна, магістр кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Ролік Анатолій Васильович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької мови Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Самойленко Григорій Васильович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри російської і зарубіжної літератури та історії культури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Семашко Тетяна Федорівна, кандидат філологічних наук, доцент, докторант Інституту філології Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

Сквіра Наталія Михайлівна, кандидат філологічних наук, науковий співробітник відділу світової літератури Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України.

Стребкова Ірина Олександрівна, аспірантка Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Телегіна Наталія Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Хархун Валентина Петрівна, доктор філологічних наук, професор, зав. кафедри української літератури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Цівун Наталія Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри стилістики української мови Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Чічіашвілі Елісо З., доктор філологічних наук, професор Телавського державного університету імені Якова Гогобашвілі (Грузія).

Чоботько Олександр Васильович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри російської і зарубіжної літератури та історії культури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Шакура Юлія Олександрівна, викладач Прилуцького гуманітарно-педагогічного коледжу імені І. Я. Франка, аспірантка кафедри теорії літератури, компаративістики та літературної творчості Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Якубіна Юлія Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри російської і зарубіжної літератури та історії культури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

ЗМІСТ

Літературознавство

Жила С. О. Джерела творення образу Батурина за поемою-містерією Т. Г. Шевченка "Великий льох".....	3
Шакура Ю. О. Транзит одного сюжету в п'єсах Т. Шевченка "Назар Стодоля" та Я. Кухаренка "Чорноморський побит" в інтерпретації В. Резанова	16
Михед П. В., Якубина Ю. В. Гоголь-гимназист в мемуаристике.....	24
Чоботько А. В. Художественное пространство повести Н. Гоголя "Страшная месть"	43
Стребкова І. О. Казкові мотиви у "Ночі перед Різдвом" Миколи Гоголя.....	54
Прохоренко Є. Є. Микола Гоголь і Тарас Шевченко в українських порівняльних студіях 20–30-х рр. ХХ ст.	67
Самойленко Г. В. Гоголевские сюжеты в различных формах художественного воплощения (к постановке проблемы)	84
Сквира Н. М. "Правила" духовного возрождения в "Лестнице" Иоанна Синайского и втором томе "Мертвых душ" Николая Гоголя.....	97
Ролик А. В. Рефлексивные структуры обывденного сознания и их отражение в переводе (на материале немецкого перевода поэмы Н. В. Гоголя "Мертвые души").....	104
Анненкова Е. С. "Думающий и сознающий себя": творчество как предмет авторефлексии в малой прозе И. А. Бунина	112
Ковальчук О. Г. Візуальне як засіб переформатування природного у соціальне (на матеріалі творів М. Коцюбинського).....	123
Капленко О. М. Екзистенційна парадигма у "тюремному циклі" оповідань Івана Франка.....	132
Kharkhun V. P. The Aesthetic and Ideological Strategies of "New" Ukrainian Literature	141
Остапенко Л. М. Письменник, породжений відчаєм: до проблеми духовного самовизначення Ф. Кафки	150
Kohut O. Poetics of modeling realism in modern Ukrainian drama plots.....	158
Bochkar O. V. Shakespeare's Canon as the Source of Gothic Tradition	165

Телегіна Н. І., Рилюк Р. М. Своєрідність творчого методу Генріха Белля на матеріалі роману "Очима клоуна".....	170
Чичиашвили Э. З. Бескомпромисный критик Франции III республики	177
Напирели М. Метафора по стихотворению Фр. Шиллера "Пилигрим"	185
Ісаєнко К. П. Літературний канон: до варіації змісту і контекстів терміну.....	189

Мовознавство

Бережняк В. М. Слова-символи як елементи моделювання цілісної мовної картини світу Т. Г. Шевченка	196
Петрик О. М. Видільні чинники предикатів дії в українській мові (на матеріалі поезій Т. Г. Шевченка)	202
Баран Г. В. Релігійна лексика в поемі Тараса Шевченка "Гайдамаки"	210
Кравець Л. В. Архетипні метафори в мові української поезії Т. Шевченка.....	221
Мацько Л. І. Концептуально-стилістичний аналіз поетичної мовотворчості Тараса Григоровича Шевченка в аспекті комунікативної лінгвістики.....	231
Семашко Т. Ф. Стереотипи української етносвідомості у візуальному секторі поетики Тараса Шевченка	244
Цівун Н. М. Поетична та наукова шевченкіана Максима Рильського	254
Клипа Н. І., Вакуленко Г. М. Використання лексики релігійної семантики в "Роздумах про Божественну Літургію" Миколи Гоголя	260
Грушко С. П. Роль імпліцитної семантики антропонимов в художественной прозе XIX века.....	265

Теорія та історія культури

Павлюк І. З. Українська культура в період становлення незалежної України: реверсивна розмітка	269
Дорохін В. Г. Фактор музично-виконавського аналізу у процесуальному трактуванні.....	282

Архівні матеріали та знахідки

Самойленко Г. В. Гоголевский юбилей 1909 года в Нежине	290
--	-----

Рецензії

Бойко Н. І. Рецензія на монографію Г. М. Вокальчук "Словотворчість українських поетів XX століття" (Острог : Національний університет "Острозька академія", 2008. – 536 с.)	310
--	-----

CONTENTS

Literary criticism

Zhylya S. O. Sources of creating Baturyn image in Shevchenko's "Velykiy Lyokh" poetic mystery	3
Shakura J. The transit of one scene in the T. Shevchenko's play "Nazar Stodolya" and Y. Kuharenko's play "The Black Sea Gen" in V. Rezanov's interpretation	16
Mykhed P. V., Yakubina Yu. V. Gogol's gymnasium period in memoirs	24
Chobotko A. V. Belletristic space of a narrative	43
Strebkova I. O. Fairy-tale motives in Nikolai Gogol's "Nights before Christmas"	54
Prokhorenko Ye. Ye. Nikolai Gogol and Taras Shevchenko in Ukrainian contrastive studies of the 20-30ies of the 20 th century ..	64
Samoylenko G. V. Gogol's Stories in Different Forms of Artistic Realization.....	84
Skvira N. M. "Words-instructions" of spiritual regeneration in "Lestvitsa" by St. John Sinayskiy and in the second volume of Nikolay Gogol's "Dead souls"	97
Rolik A. V. Reflexive structures of the ordinary.....	104
Annenkova E. S. "Thinking and perceiving myself": literature as a subject of self-reflection in the I. Bunin's short stories	112
Kovalchuk O. Visual as means of recast of natural into social (based on material of works by M. Kotsiubynskyi).....	123
Kaplenko O. N. Existential paradigm in "prison" series of stories of Ivan Franko	132
Kharkhun V. P. The Aesthetic and Ideological Strategies of "New" Ukrainian Literature	141
Ostapenko L. M. The writer born out of despair: Understanding F. Kafka's self-identification	150
Kohut O. Poetics of modeling realism in modern Ukrainian drama plots.....	158
Bochkar O. V. Shakespeare's Canon as the Source of Gothic Tradition	165
Telegina N. I., Ryluk R. M. The Peculiarities of Heinrich Böll's artistic method in his novel "The Clown".....	170
Chichiashvily E. Z. Non-compromising of French Third Republic: Anatole France	177
Napirely M. Metaphor in F. Schiller's "Pilgrim"	185
Isayenko K. P. Literary canon: An issue of a varying term.....	189

Linguistics

Berezhnyak V. M. Words – symbols as elements of modelling an integral language picture of the world of T. G. Shevchenko	196
Petryk K. P. Emphatic features of activity predicates in the Ukrainian language (a case of T.G. Shevchenko's poetry).....	202
Baran H. V. Religious lexis in Shevchenko's "Haidamaky" poem.....	210
Kravets L. V. Archetypal metaphors in T. Shevchenko's language	221
Matsko L. I. Conceptual and Stylistik analysis of T. G. Shevchenko's Poetry Style in Aspect of Communication Linguistics	231
Semashko T. F. Stereotypes of Ukrainian ethnic consciousness in Shevchenko's works.....	244
Tsivun N. M. Shevchenko in Maxim Rylsky's poetry and research...	254
Klypa N. I., Vakulenko H. M. Using lexis with religious meaning.....	260
Hrushko S. P. Role of implicit semantics of anthroponyms in 19 th century belletristic prose	265

History of culture

Pavlyuk I. Z. Ukrainian culture in the making of an independent Ukraine: reverse layout	269
Dorokhin V. G. Mechanisms of carrying out analysis are in organization of motion in music.....	282

Archival researches

Samoylenko G. V. Gogol's jubilee in 1909 Nizhyn.....	290
---	-----

Reviews

Boyko N. I. Review of the monograph Vokalchuk H. M. "Word creativity of the Ukrainian poets of the 20 th century (Ostroh: "Ostroh Academy" Nationaly; University, 2008)	310
---	-----